

INTERNATIONAL BOOKER PRIZE 2020
IR NATIONAL BOOK AWARDS 2019
FINALINIKĖ

ROMANAS

baltos lankos

Yoko Ogawa

Atminties policija

romanas

Iš japonų kalbos vertė Gabija Enciūtė

baltos lankos

Įdomu, koks daiktas pirmasis dingo iš šios salos? Kartais apie tai susimąstau.

– Seniai, kai dar buvai negimusi, čia būta daugybės visokiausių nuostabių daiktų. Perregimų daiktų, skaniai kvėpiančių daiktų, daiktų banguotu paviršiumi, lygių ir glotnių daiktų... Žodžiu, visokiausių. Tokių, kuriuos tau net įsivaizduoti būtų sunku!

Taip man dažnai pasakodavo mama, kai dar buvau mažutė.

– Deja, kad ir kaip būtų liūdna, šios salos žmonėms ne-skirta jų išlaikyti širdyje. Čia gyvendamas, neišvengiamai vieną po kito tuos atsiminimus prarandi. Turbūt ir tau netrukus ateis laikas pirmą kartą pamiršti ką nors, ką nešiojiesi viduje.

– Ar būna baisu? – sunerimusi klausdavau mamos.

– Ne, visiškai nebaisu. Nei skauda, nei sunku. Vieną rytą pabundi savo lovoje – žiūrėk, jau ir baigta. Pati pabandyk! Ryte pabudusi užsimerk ir įsiklausyk į ryto tylą, pajusk orą aplink. Anksčiau ar vėliau patirsi, kad kažkas truputį kitaip nei vakar. Šitai ir tu suprasi, kad arba kažką praradai, arba kažkas vėl dingo iš salos.

Apie tai mama pasakodavo tik tada, kai būdavome jos darbo vietoje, didelėje patalpoje po žeme. Pusrūsis buvo dulkėtas,

maždaug dvidešimties kvadratinų metrų ploto, grįstas šiurkščia asla. Šiaurinis jo galas beveik rėmėsi į upės dugną, tad iš viršaus atsklisdavo vandens šniokštimas. Aš sėdėdavau ant būtent man skirtos apvalios kėdutės, o mama darbuodamasi kaltu gludindavo akmenį – mat ji buvo skulptorė – ir tyliu, ramiu balsu man ką nors pasakodavo.

– Kai kas nors pradingsta, sukrunta visa sala. Kurį laiką žmonės būriuojasi gatvėse, keisdamiesi atsiminimais apie prastąjį dalyką. Skundžiasi, apgaili, nostalgiskai dūsauja ir vienas kitą guodžia. Jeigu tai būna apčiuopiamas daiktas, kartais vyksta palydėtuvės – jį sudegina, užkasa į žemę ar paleidžia pasroviui. Bet tas šurmulys per porą dienų paprastai išsikvepia. Greit viskas vėl grįžta į senas vėžes.

Norėdama minutėlę pailsinti rankas, mama nusivesdavo mane po laiptais. Ten stovėjo didžiulė sena komoda su begale stalčiukų.

– Na, išsirink ir atidaryk kurį nors, – pasiūlydavo.

Ilgai apžiūrindavau apvalias surūdijusias stalčiukų rankenėles ir svarstydavau, kurį geriau pasirinkus.

Žinojau, kad kiekvieno jų viduje glūdi kerintys, slėpiningi ir kupini žavesio daikčiukai, tad kaskart negalėdavau apsispręsti. Mama buvo surinkusi daugybę iš salos išnykusių niekučių ir slėpė juos komodoje.

Man pagaliau apsisprendus ir trūktelėjus išsirinktą rankenėlę, mama nusišypsodavo ir, iškėlusį iš stalčiaus pasirinktą smulkmeną, įdėdavo man į delną.

„Štai šitokį medžiagos gabalėlį vadindavo kaspinu. Jie pradingo, kai tavo mamytei tebuvo septyneri. Jais puošdavo vakarietiško stiliaus drabužius arba rišdavosi į plaukus.“

„O čia vadinamasis žvangutis. Paritinėk jį ant delno. Maloniai skamba, tiesa?“

„Oo, kokį gerą šiandien išsirinkai stalčiuką! Jame tupi pats brangiausias mano daiktas. Smaragdas! Atminimui jį man padovanojo močiutė. Taurus akmuo, labai dailus pažiūrėti ir nepaprastai brangus. Tai buvo vienas vertingiausių brangakmenių saloje. O dabar visi ėmė ir užmiršo šitokį grožį, ir ką tu pasakysi!“

„Šitas niekutis labai mažas ir plonas, atrodytų, nieko įspūdingo, bet jis būdavo labai svarbus. Norėdami kam nors perduoti svarbią žinią, žmonės užrašydavo ją ant popieriaus, užklijuodavo šį *pašto ženklą* vadinamą daikčiuką, ir jį raštelį pristatydavo į bet kurią vietą. Taip būdavo senais laikais.“

Taip pasakodavo mama.

Kaspinas, žvangutis, smaragdas, pašto ženklas... Iš mamos burnos biro žodžiai, nuo kurių tiesiog suvirpėdavau iš jaudulio ir smalsumo, lyg išgirdusi egzotišką užsienietės mergaitės vardą ar sužinojusi lig tol negirdėtos rūšies augalo pavadinimą. Klausydama istorijų labai mėgau įsivaizduoti senus laikus saloje, kai visi stalčiukuose pasislėpę daiktai tebeegzistavo žmonių gyvenime.

Tiesa, tai nebuvo lengva. Daiktai gūžėsi mano delne it žiemą įmigę smulkūs graužikai, neduodami man nė menkiausios užuominos. Kartais atrodydavo, kad pagavusi ore sklendžiantį debesį mėginu kažką iš jo lipdyti kaip iš molio, o šis nesiduoda minkomas. Atsidūrus priešais komodą, tekdavo sutelkti dėmesį ir gaudyti gaudyti kiekvieną mamytės žodį – kitaip nieko nebus.

Labiausiai iš visų mane žavėjo su žodžiu „kvepalai“ susijusi istorija. Kvepalais mama vadino mažame stikliniame buteliuke teliūskuojantį skaidrų skystį. Kai mama man pirmąkart davė juos palaikyti, neteisingai ją supratau – pamaniau, kad tai sirupas ar saldintas vanduo, ir jau buvau bekelianti buteliuką prie lūpų.

– Oi ne, čia visai ne gėrimas! – juokdamasi sustabdė mane ji. – Štai šitaip išvarvini vieną mažutį lašelį ir įtrini jį į kaklą.

Mama užsikiša buteliuką už ausies ir taupiai, labai atsargiai pasišlaksto skysčiu.

– O kam? – iš pradžių nesupratau.

– Kvepalai – vienas iš tų nematomų daiktų. Matyti jų nematai, bet buteliuke juos sukaupti gali!

Suraukusi antakius išispoksojau į buteliuko gilumą.

– Kai užsitepi kvepalų ant odos, imi labai skaniai kvėpėti. Taip visai nesunku ką nors apžavėti! Kai buvau dar jaunutė panelė, prieš eidami į pasimatymą visi kvėpindavosi. Jei norėjai patikti savo simpatijai, buvo tiek pat svarbu dėmesingai išsirinkti kvepalus, kaip ir pasipuošti dailiais drabužiais. Šiais visada kvėpindavausi eidama susitikti su tavo tėčiu.

Pasakodama apie kvepalus, mamytė visa atgyja.

– Tais laikais bet kas panorėjęs galėjo prisiuostyti maloniausių aromatų, jais mėgautis ir gėrėtis. Deja, dabar tai nebeįmanoma. Kvepalų niekur neparduoda, o pirkėjai jų ir nepasigenda. Kvepalai dinga tais metais, kai mudu su tavo tėveliu susituokėme. Buvo ruduo. Visi susirinko prie upės, nešini turimais aromatų buteliukais, atkimšo juos ir išpylė į upę. Kai kurie akivaizdžiai apgailestavo tai darydami – dar kėlė tuščius buteliukus prie nosies ir ilgesingai uostė atsiveikindami su mėgstamu kvapu. Bet niekas nieko nebegalėjo užuosti. Ne tik

patys kvapai, bet ir su jais susiję prisiminimai visi iki vieno išnyko. Kvepalai tapo paprasčiausiu niekam nenaudingu vandenėliu. Dar porą dienų upė taip tvoskė troškiu įvairiausių kvapų mišiniu, kad arčiau priėjus gniaužė gerklę. Net dalis žuvyčių nugaišo! Bet niekas dėl to nesuko galvos – jų širdyse nebeliko vietos nė mintelei apie kvepalus ir aromatus.

Mamytė staiga nuliūdo, jos akys apsiblausė. Pasisodinusi mane ant kelių, davė pauostyti kaklą ten, kur patrynė kvepalais.

– Na, kaip? – paklausė.

Nesumojau, ką atsakyti. Tikrai jutau kažį kokį kvapą. Jis skyrėsi ir nuo pridegusio skrebučio, ir nuo dezinfekuoto baseino vandens... Deja, kad ir kaip stengiausi ką nors sugalvoti, daugiau nieko negalėjau apie jį pasakyti. Tad tylėjau ir tiek.

Galiausiai mama pasidavusi atsidūsta.

– Na, gerai, suprantu. Tau tai tik šlakelis kažkokio vandens ir tiek. Nieko nepadarysi. Kai jau sykį prarandame kokį dalyką, šioje saloje pasidaro be galo sunku jį atsiminti.

Ji paslepia buteliuką jam skirtame stalčiuke.

Švytuokliniam laikrodžiui pusrūsio kambaryje išmušus devintą, privalu grįžti į vaikų kambarį ir ruoštis miegoti. Mama vėl pasineria į darbą: vienoje rankoje – kaltas, kitoje – plaktukas. Priėjusi jos pabučiuoti ir palinkėti labos nakties, pagaliau prisiruošiu paklausti kai ko, kas vis neduodavo man ramybės:

– Bet kodėl *tu* taip gerai atsimeni visus pradingusius dalykus, mamyte? Kodėl vis dar užuodi kvepalus, nors visi kiti juos pamiršo?

Kurį laiką mama tik žiūri į pilnėjantį mėnulį, žvilgčiojantį žemyn pro pusrūsio langelį, ir pirštais braukia nuo prijuostės akmens dulkes bei nuoskilas. Galiausiai prisipažįsta:

– Pati vis apie tai mąstau ir savęs to paties klausiu.
Jos balsas kiek prikimęs.

– Niekaip nesuprantu. Kodėl aš viena nieko neprarandu?
Nejaugi amžinai prisiminsiu viską viską?..

Ji nuleidžia akis, lyg tai būtų visai nepavydėtina dalia.
Norėdama ją paguosti, dar kartą pakšteliu į skruostą.